

Antalya ve Mersin Plajlarında Yapılan Düzenlemelerin Erişebilirlik Kapsamında İncelenmesi

Kemal BİRDİR^a, Ali DALGIÇ^a, Anıl KALE^a

^aMersin Üniversitesi, Turizm Fakültesi

Anahtar Kelimeler

Erişilebilir Turizm
Engelli Turizmi
Plajlar

Özet

Dünya nüfusunun yaklaşık %15'i engellidir (United Nations, 2014). Hareket bozuklukları, duyuşsal, iletişimsel, zihinsel, ruhsal bozuklukları ve çeşitli hastalıkları olan, kişisel ya da sosyal hayatta yapması gereken işleri tam anlamıyla yapamayan bireyler “engelli” olarak tanımlanmaktadır (WHO, 2014). Günlük hayatın her alanında engelli bireyler için yapılan düzenlemeler sınırlı seviyede kalmaktadır. Turizm açısından engelli bireylerin seyahat talebi önemli bir pazar haline gelmiştir. Ayrıca engelli bireylerin seyahatlerini yanlarında refakatçi ya da refakatçilerle gerçekleştirdikleri ve turizm faaliyetlerine katıldıkları düşünöldüğünde, engelli turizmi potansiyeli yüksek bir pazar bölümüdür. Potansiyeli yüksek olmakla birlikte, hemen her ülkede engelli bireylerin tatil yapmada çeşitli zorluklarla karşılaştıkları bilinen bir gerçektir. Tatil amaçlı seyahatlerin önemli bir kısmı deniz-kum-güneş üçlemesine dayalıdır. Bu çerçevede engelli bireylerin plajlara erişebilirlikleri önem arz etmektedir. Bu çalışmada kıyı turizminin vazgeçilmez bir cazibe unsuru olan plajların değerlendirmesini yapmak ve yapılan düzenlemeleri ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu kapsamda Antalya ve Mersin’de bulunan 39 plajın değerlendirilmesi yapılmıştır. Bulgular, plajlarda zorunlu olan veya yapılmasında yarar görölen düzenlemelerin tam anlamıyla yapılmadığı yönündedir. Ayrıca yerel yönetimlerin başarısı olan Alanya’daki Gökkuşığı ve Antalya’daki Anet halk plajlarındaki düzenlemelerin diğer plajlara oranla daha iyi olduğu, özellikle Gökkuşığı halk plajının diğer plajlara örnek teşkil edebilecek durumda olduğu görölmüştür.

Examining the Arrangements in Antalya and Mersin Beaches in Terms of Accessibility

Keywords

Accessible Tourism
Disabled Tourism
Beaches

Abstract

The handicapped people constitute 15% of the world population (United Nations, 2014). People with movement disorders, sensory disorders, communicational disorders, mental and spiritual disorders and with other diseases that prevent them from performing their personal or social activities fully are called “the handicapped” (WHO, 2014). The arrangements prepared for the disabled in every field of the daily life are generally very limited level. Nowadays, the demand of the disabled in terms of tourism have become an important market. In addition, when the fact that the disabled travel and participate in the touristic activities with an attendant is considered, the tourism for the disabled has become a promising market. Although it has a high potential, it is a well-known fact that the disabled face many difficulties almost in many countries while they are on vacation. The most part of the travels for vacation consists of the *triplet* of the 3S, the Sea-Sand-Sun. In this context, the accessibility of the disabled to the beaches is important. In this study, the evaluation of the beaches, which are indispensable attractive elements of the coastal tourism, and determining the arrangements in this context have been aimed. In this scope, 39 beaches located in Antalya and Mersin have been evaluated. The findings show that the arrangements that are necessary or considered necessary in the beaches are not sufficient most of the beaches. On the other hand, it has been observed that the arrangements performed in especially the Gökkuşığı Beach in Alanya, and the ANET Beach in Antalya, which are public beaches and are considered as the success stories of the local administration, may be considered as *Model Beaches* for the other beaches.

Sorumlu Yazar: Ali DALGIÇ, alidalgic@mersin.edu.tr

GİRİŞ

Günümüzde günlük yaşamdan iş yaşamına, sosyal hayattan spora, eğlenceden tatile kadar her alanda engelli bireylere yönelik yapılan düzenlemelerin, turizm sektöründe son derece sınırlı kaldığı görülmektedir (Darcy, Cameron ve Pegg, 2010, s.515). Dünyada engelli birey sayısının hızla artmakta olduğu görülmektedir. Engelli bireylerin sayısı 2008 yılında 600 milyonu geçmiş, 2014 yılında bu rakam Dünya nüfusunun yaklaşık %15'i olan 1 milyara ulaşmıştır (TÜRSAB, 2008; The Worldbank, 2012; United Nation, 2014). İnsan ömrünün uzaması da dikkate alındığında, bu rakamın her yıl %8 ila %11,5 arasında artması beklenmektedir (United Nation, 2014).

Engelli bireylerin topluma kazandırılması için atılan adımların en önemlisi, 1948 yılında yayınlanan İnsan Hakları Beyannamesi'nde herkesin eşit olduğu ilkesinin kabul edilmiş olmasıdır. Öte yandan, 1981 yılı Birleşmiş Milletler tarafından “Özürlüler Yılı” ve 1983-1992 yılları arası yine Birleşmiş Milletler tarafından özürlüler “On Yılı” olarak kabul edilmiştir (Karacaoğlu, 2012, s.1). Amerika Birleşik Devletleri 1990 yılında “Engelli Amerikalılar Yasasını” (ADA: The Americans With Disabilities Act), İngiltere ise 1995 yılında engelli bireyler için “Ayrımcılıkla Mücadele Yasası”nı (DDA: Disability Discrimination Act) çıkarmıştır (Öztürk, Yaylı ve Yeşiltaş, 2008, s.383). Ayrıca 1992 yılında, her yılın 3 Aralık günü “Uluslararası Engelliler Günü” olarak kabul edilmiştir (Time and date, 2014). Birleşmiş Milletler, 13 Aralık 2006 tarihinde “Engelli Hakları” sözleşmesini kabul etmiş ve sözleşme 2007 yılında içinde Türkiye'nin de bulunduğu 80 ülke tarafından imzalanmıştır (Karacaoğlu, 2012, s.1).

Turizm sektörü açısından düşünüldüğünde engelli bireyler pazarın önemli kısmını oluşturmasına rağmen (Yaylı ve Öztürk, 2006, s.87) ülkemizde bu alanda yeteri kadar yatırım, düzenleme ve uygulama yapılmamıştır (Tütüncü ve Aydın, 2013, s.261). Son yıllarda erişilebilir turizm (accessible tourism) kavramı dikkatleri üzerine çekmektedir. Darcy ve Dickson (2009)'ın tanımına göre erişilebilir turizm; hareket, görme, duyma ve düşünsel boyutlarda erişebilme gereksinimi olan bireylere, evrensel olarak dizayn edilmiş turizm ürünleri, hizmetleri ve çevrelerini bağımsız olarak eşit ve saygın bir şekilde sunmaya olanak sağlar. Ayrıca bu tanıma engelli bireylerle seyahat eden küçük çocuklar (puset, bebek arabası vb.), yanlarındaki diğer bireyler ve yaşlılarda eklenebilir (Darcy, Cameron ve Pegg, 2010, s.519). Türkiye'de de erişilebilirlik anlamında şehirlerde, otellerde ve sosyal alanlarda çalışmalar yapılmaktadır. Alanya, 2011 yılında “Engelsiz Turizm Kenti” protokolüne imza atmış (Tourism for all, 2014), 2012 yılında ise erişilebilirlik anlamında İstanbul pilot şehir olmuş ve düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır (Devturkiye, 2014).

Resmi Gazete'de, 21.06.2005 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiş olan “Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik”te otellere bir takım düzenlemeler getirilmiştir. Bu düzenlemeye göre, “Toplam kapasitesi seksen oda ve üzerinde olan oteller ile tatil köylerinde en az bir oda olmak üzere toplam oda kapasitesinin % 1'i oranında odada, ayrıca tesis girişi, genel tuvaletler

ile en az bir adet yeme-içme ünitesinde, mola noktaları, temalı parklar ile eğlence merkezlerinde ise kendi türlerinin asgari niteliklerinde belirtilen şekilde bedensel engellilerin kullanımına uygun düzenlemeler yapılmalıdır” (Resmi Gazete, 2005). Ayrıca 01.07.2005 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan Engelliler Hakkında Kanun’un 7. Maddesine göre; “Yapılı çevrede engellilerin erişilebilirliğinin sağlanması için planlama, tasarım, inşaat, imalat, ruhsatlandırma ve denetleme süreçlerinde erişilebilirlik standartlarına uygunluk sağlanır. Özel ve kamu toplu taşıma sistemleri ile sürücü koltuğu hariç dokuz veya daha fazla koltuğu bulunan özel ve kamu toplu taşıma araçlarının engellilerin erişilebilirliğine uygun olması zorunludur. Bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin engelliler için erişilebilir olması sağlanır” (Mevzuat, 2005). Bu sayede engelli bireyler için taşıma araçlarında, sosyal alanlarda ve bazı hizmetlerde düzenlemeler getirilmesinin önü açılmıştır.

Sosyal alanlar kapsamında bulunan plajlar önemli değerlerden birisidir (Birdir, Ünal, Birdir ve Williams, 2013, s.279). Şüphesiz erişilebilirlik kapsamında plajların ve sosyal alanların düzenlenmesi engelli bireyler için önem taşımaktadır (Nicolaisen, Blichfeldt ve Sonnenschein, 2012, s.203). Bu çalışmada Antalya ve Mersin’de belirlenen plajların erişilebilirlik durumları tespit edilmiştir. Öncelikle engelli kavramı ve engelli turizminden, plajlarda engelli bireylere yönelik olması gereken düzenlemelerden bahsedilmiştir. Çalışmanın verileri oluşturulan değerlendirme formuyla doğal gözlem araştırma tekniği kullanılarak toplanmıştır. Toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular detaylı olarak verilmiştir. Çalışma, sonuçlar ve öneriler bölümüyle sonlandırılmıştır.

ENGELLİ KAVRAMI VE ENGELLİ TURİZMİ

Birleşmiş Milletler (BM), engelli tanımını; “normal bir kişinin kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendisine yapması gereken işleri, bedensel veya ruhsal yeteneklerindeki kalıtsal ya da sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapamayanlar” olarak tanımlamıştır. Öte yandan 5378 Sayılı Engelliler Kanunu ise “fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duysal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey” şeklinde tanımlamaktadır (Mevzuat, 2005; Devturkiye, 2014). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise engelli kavramını geniş yelpazeli bir terim olarak göstermiş ve bireysel hasar ve işlevsel bozuklukları, faaliyet sınırlılıklarını ve katılım kısıtlamalarını kapsayan bir terim olarak vurgulamıştır. Bu noktada 3 önemli unsur üzerinde durulmuştur (WHO, 2014);

- a)Vücut yapısında veya fonksiyonun da bozulma problemi,
- b)Bir görev ya da eylem yapılırken engelli bireyler tarafından karşılaşılan zorluk (Faaliyet sınırlılığı),
- c)Yaşamsal durumlara dahil olmada diğer bireyler tarafından yaşanan sorunlar (Katılım kısıtlanması).

Bu anlamda Dünya Sağlık Örgütü (WHO), engelli bireylerin vücutsal engellerinin yanı sıra yaşama uyum sağlamalarındaki güçlükler olarak çevresel faktörleri ve normal bireyleri de ön plana çıkarmıştır. Engelli bireyler;

- a)Hareket bozuklukları olanlar (sırt, boyun, ayaklar, bacaklar, kollar, eller vb. kaynaklı fiziksel hareket kısıtlamaları olan bireyler),
- b)Duyusal bozuklukları olanlar (görme yetisi sınırlı olan ya da hiç olmayan; tamamen duyma yetisini kaybetmiş ya da çok az duyabilen bireyler),
- c)İletişim bozuklukları olanlar (kendini ifade etme ya da anlama yetisi sınırlı olan, bu yetisi zarar görmüş ya da olmayan bireyler),
- d)Zihinsel ve ruhsal bozuklukları olanlar (birden çok nedenin davranışsal bozukluğa neden olduğu hastalıkları olan bireyler),
- e)Gizli(görülmeyen) engeli olanlar (Çeşitli hastalıklar; kalp problemleri, nefes alma güçlükleri, mide, karaciğer ya da böbreğinde problem olan bireyler), olmak üzere 5 gruba ayrılmıştır (Ossate, 2005).

Engelli bireylerin yaşamın tüm kesimlerine uyumlarının sağlanması toplumların önemli bir çağdaşlık göstergesidir. Engelli bireylerin de toplumdaki diğer bireyler gibi gezmeye, tatil yapmaya ve farklı yerleri görmeye ihtiyaçları vardır (Atak, 2008, s.1). Dünya genelinde engelli bireylerin sayısı ve bu bireylerin genellikle tek başlarına değil de yanlarında refakatçi ya da refakatçilerle birlikte seyahat ettikleri ve bu bireylerin turizm faaliyetlerine katıldıklarında düşünüldüğünde engelli turizmi çok değerli bir pazar olarak anlam kazanmaktadır (Zengin ve Eryılmaz, 2010, s.55). Bu pazar dünya genelinde hızla gelişmektedir (Öztürk ve diğ., 2008, s.382). Yapılan çalışmaların ortaya koyduğu rakamlar bu durumu destekler niteliktedir. Örneğin, Surrey Üniversitesi tarafından yapılan çalışmanın verilerine göre 2005 yılında Avrupa'da 46 milyona yakın fiziksel ve zihinsel engelli bireyin yaşadığı, hareket zorluğu yaşayan hamile kadınlar ve 65 yaş üzeri nüfus göz önüne alındığında bu rakamın 130 milyon kişiye ulaştığı bulgulanmıştır (TÜRSAB, 2008). Bu sayının %70'inin seyahat ettiği, refakatçilerle birlikte bu rakamın 130 milyon kişi civarında olduğu ve turizm harcamalarının 80 milyar eurodan fazla olduğu vurgulanmıştır (TÜRSAB, 2008). Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin toplam nüfusunun yaklaşık %27'si(127 milyon kişi) 2007 yılında erişilebilir seyahat pazarından hizmet almış ve yaptıkları harcamaların yaklaşık 117 milyar \$ olduğu belirtilmiştir (Bizjak, Knežević ve Cvetrežnik, 2011, s.843). Avrupa ekonomisinin 2012 yılında seyahat eden engelli bireylerden 394 milyar euro kazanç elde ettiği ve bu pazarın 8.7 milyon kişiye iş sağladığı Avrupa Komisyonu'nun desteklemiş olduğu araştırma projesinde belirtilmiştir. Ayrıca Avrupa'da bulunan destinasyonların tam olarak erişilebilir olmamasından dolayı turizm sektöründe yıllık kaybedilen tutarın 142 milyar euro olduğu da açıklanmıştır (Disabled-world, 2014).

MAVİ BAYRAKLI, OTELE AİT, HALK PLAHLARI VE PLAHLARDA ENGELLİ BİREYLERE YÖNELİK DÜZENLEMELER

Önemli bir değer olan plajlar aynı zamanda önemli bir gelir kaynağıdır (Birdir ve diğ., 2013, s.279). Ekonomik etkisinin yanında sosyal etkisi de bulunan plajlar konusunda yapılan çalışmalarda erişilebilir turizmden çok plaj yönetimi konusunun araştırıldığı görülmüştür (James, 2000; Micallef ve Williams, 2002). Bu çalışmalarda iki faaliyet üzerinde durulmuştur. Bunlardan ilki plaj çevresinde bulunan mülkiyetlerin ve sahilin çeşitli tehlikelere karşı korunması, ikincisi ise plajların rekreasyonel faaliyetler için kullanılmasının sağlanabilmesidir (James, 2000; Micallef ve Williams, 2002; Ariza, Jimenez ve Sarda, 2008). Rekreasyonel faaliyetlerin daha iyi gerçekleşebilmesi için ülkemizde de bir takım zorunlu ve yapılması uygun görülen düzenlemeler mevcuttur. Plajlar için Mavi Bayrak kriterleri bu düzenlemeler için örnek teşkil etmektedir.

Plajların Mavi Bayrak alabilmesi için bazı kriterleri yerine getirmesi gerektirmektedir. Bunların en önemlisi, bilindiği üzere deniz suyunun temizliğinin kontrolü ve korunmasıdır. Mavi Bayraklı plajlarda engelli bireyler için de bir takım düzenlemelerin olması gerekmektedir. Bu düzenlemeler şu şekilde sıralanmaktadır (Mavibayrak, 2014);

- a)Her plajda erişim rampaları ve belde içerisinde en az bir Mavi Bayrak ödüllü plajda engelli tuvaleti bulunması gerekmektedir,
- b)Engelli otoparkı zorunlu olup plajda uygun bir noktada en az birer tane şezlong ve şemsiye bulunmasında yarar görülmektedir,
- c)Engelli olanakları için yönlendirmeler yapılmalıdır,
- d)Özellikle halk plajlarında engelliler için suya girebilme düzeneğinin oluşturulmasında yarar görülmektedir.

Otellere ait plajlarda ise engelli bireyler için “Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik” de herhangi bir kesin hüküm olmamasına rağmen (Resmi Gazete, 2005), Alanya'nın üye konumunda bulunduğu ENAT (Avrupa Engelsiz Turizm Ağı), engelsiz işletme sınıflandırma formu yayınlamıştır. Belirtilen kriterler arasında (Tourismforall, 2014a);

- a)Tesisin bulunduğu bölgede ve yakın çevresinde, kamuya açık alanların(yol, kaldırım, park, kamu binaları) engellilerin rahatça kullanımına uygun hale getirilmiş olması,
- b)Tesisin bulunduğu bölgede-şehirden tarihi ve turistik çekim noktalarında(şehir merkezi, tarihi yerler, doğal güzellikler, plaj gibi) engellilere yönelik yeterli düzenlemelerin bulunması,
- c) Resort tesislerin plaja uzaklığı (özel plajı olan tesisler (3 puan) , plaja en fazla 250 metre mesafede olan tesisler (1 puan))

d)Tesisin bulunduğu bölgede yerel yönetimin engellilere yönelik gerekli hassasiyeti göstermesi, gerek hizmet gerekse fiziksel düzenlemelerle bunu hissettirmesi,“engelsiz turizmin” bilincinde olması (1-10 puan)

e)Tesisin bulunduğu bölgede, esnafın, yöre halkının engelsiz turizmin bilincinde olması (1-10 puan)

f)Engelli kullanımına uygun şezlong düzenlemesi (3 puan)

g)Engellilerin denize girmesi için özel düzenek bulunması (10 puan)

Halk plajlarında ise Mavi Bayrak ödülü varsa belirtilen kriterlere uygun düzenlemelerin yapılması, böyle bir ödül mevcut değil ise yerel yönetimlerin gerekli düzenlemeleri yapması önerilmektedir. Erişilebilir turizm adına Antalya Konyaaltı’nda bulunan “Anet” halk plajı ve her ne kadar yetersiz gibi görünse de Lara’da bulunan halk plajında yapılan düzenlemeler “yerel yönetimlerin” hizmetidir. Aynı zamanda Alanya’da bulunan “Gökkuşluğu” halk plajı da bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

YÖNTEM

Çalışmanın amacı, plajlarda erişebilirlik kapsamında engelli bireylere yönelik yapılmış düzenlemeleri ortaya koymaktır. Bu çerçevede önemli turistik destinasyonlardan biri olan Antalya ve turizm açısından önemli çekiciliklere sahip olan Mersin’de bulunan plajlar incelenmiştir. Plajlar, araştırmacılar tarafından, oluşturulan “Plaj Değerlendirme Formu” ile değerlendirilmiştir. Daha önce böyle bir çalışmanın yapılmamış olmasından dolayı değerlendirme formu, “Mavi Bayrak”, “ENAT (Avrupa Engelsiz Turizm Ağı)” kriterleri ve yurtdışında bulunan engelsiz plajların düzenlemelerinde göz önüne alınan kriterlerden faydalanılarak oluşturulmuştur. Değerlendirme formunda, plajlarda engelli bireylere yönelik erişim rampalarının, tuvaletlerin, engelli otoparkının, çalışanların, bilgilendirme panosunun, denize girebilme düzeneğinin, güneşlenme alanlarının, duşların, kabinlerin, plaj büfesinin bulunup bulunmadığı ve plaj çevresinde yer alan sosyal alanların gerekli düzenlemelere sahip olup olmadığını belirlemeye yönelik 14 ifade yer almaktadır (EK1).

Çalışmanın evrenini Antalya ve Mersin’de bulunan plajlar oluşturmaktadır. Araştırmada zaman ve maliyet kısıtlılıklarından dolayı evrenin tamamına ulaşmak yerine olasılık temelli olmayan örnekleme yöntemlerinden amaçlı örnekleme yoluna gidilmiştir. Araştırmanın amacı kapsamında ise amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan maksimum çeşitlilik örnekleme seçilmiştir. Maksimum çeşitlilik örneklemesindeki amaç görelilik olarak küçük bir örnek oluşturmak ve bu örnekleme çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin/nesnelerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.136). Araştırma, birey veya nesnelerin yaşamlarını devam ettirdikleri ortamda yapılan ve araştırmacıların birey veya nesnelere hakkında somut kanıtlara ulaşmak amacıyla sürece tanıklık etme durumu olan “doğal gözlem” yöntemiyle yapılmıştır (Erkuş, 2005, s.97; Ural ve Kılıç, 2006, s.67). Değerlendirme formu 20 Haziran – 20 Temmuz 2014 tarihleri arasında uygulanmış ve 39 adet plaj değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Çalışmanın verileri Antalya ve Mersin illerinden toplanmıştır. Tablo 1’ de görüldüğü gibi verilerin %33,3’ü (13 adet) Konyaaltı sahil şeritinden, % 30,8’i (12 adet) Erdemli’ den ve %20,5’i (8 adet) Lara’ dan elde edilmiştir. Çalışmayı oluşturan plajların %64,1’i (25 adet) Antalya ilinde bulunurken % 35,9’u (14 adet) Mersin ilinde bulunmaktadır.

Tablo 1. Plajlar

Mevki/İlçe/İl	n	%
Konyaaltı/Antalya	13	33,3
Erdemli/Mersin	12	30,8
Lara/Antalya	8	20,5
Alanya/Antalya	3	7,7
Silifke/Mersin	2	5,1
Beldibi/Antalya	1	2,6
Toplam	39	100,0

Çalışmayı oluşturan 39 adet plajdan %43,6’sı (17 adet) özel plaj, %33,3’ü (13 adet) halk plajı ve %23,1’ i (9 adet) otele ait plajdır. Ayrıca plajların büyük bir çoğunluğu (%76,9’u) Mavi Bayrak ödülüne sahip plajlardır(Tablo 2).

Tablo 2. Plaj Türleri ve Mavi Bayrak

	n	%		n	%
Plaj Türü(n=39)			Mavi Bayrak(n=39)		
Özel Plaj	17	43,6	Evet	30	76,9
Halk Plajı	13	33,3	Hayır	9	23,1
Otele Ait Plaj	9	23,1			

Tablo 3’de plaj değerlendirme formu kullanılarak, elde edilen sonuçların frekansları ve yüzdelik dilimleri verilmiştir. Plajların %64,1’inde (25 adet) engelli bireylere yönelik erişim rampasının, %51,3’ünde (20 adet) engelli tuvaletinin, %61,5’inde (24 adet) engelli otoparkının, %74,4’ ünde (29 adet) engelli bireylere yardımcı olabilecek kişilerin, %25,6’sında (10 adet) yönlendirici levhalar ve Braille(kabartma yazı) bilgilendirme panosunun, %53,8’inde (21 adet) güneşlenme alanlarının, %33,3’ünde (13 adet) duş(lar) ve soyunma kabin(ler)inin ve %30,8’inde engelli bireylerin kullanımına uygun plaj büfesinin bulunduğu saptanmıştır.

Engelli bireylerin su ile temasında önemli olan “denize girebilme düzeneğinin” tek bir plajda olduğu, plajların çevresinde bulunan yolların ve sosyal alanların engelli bireylerin kullanımına uygun olmadığı bulgulanmıştır.

Tablo 3. Plaj Değerlendirme Formu, Frekanslar ve Yüzdeler

	n	%		n	%
Plajda engelli bireylere yönelik erişim rampaları var mı? (n=39)			Plajda engelli bireylere yönelik güneşlenme alanları mevcut mu? (n=39)		
Evet	25	64,1	Evet	21	53,8
Hayır	14	35,9	Hayır	18	46,2
Plaj ve çevresinde engelli bireylere yönelik tuvalet var mı? (n=39)			Plajda engelli bireylerin kullanabileceği duş(lar) mevcut mu?(n=39)		
Evet	20	51,3	Evet	13	33,3
Hayır	19	48,7	Hayır	26	66,7
Plajda engelli otoparkı mevcut mu? (n=39)			Plajda engelli bireylerin kullanabileceği soyunma kabin(ler)i mevcut mu? (n=39)		
Evet	24	61,5	Evet	13	33,3
Hayır	15	38,5	Hayır	26	66,7
Plajda engelli bireyleri yönlendirecek kişi(ler)/çalışan(lar) mevcut mu? (n=39)			Plajda engelli bireylerin kullanımına yönelik plaj büfesi mevcut mu? (n=39)		
Evet	29	74,4	Evet	12	30,8
Hayır	10	25,6	Hayır	27	69,2
Plajda engelli bireylerin deniz ile temasında yardımcı olabilecek kişi(ler)/çalışan(lar) mevcut mu? (n=39)			Plaj çevresindeki sosyal alanlar(kafe, park, alışveriş merkezi vb.) engelli bireylerin rahat hareket edebileceği düzenlemelere sahip mi? (n=39)		
Evet	29	74,4	Evet	5	12,8
Hayır	10	25,6	Hayır	34	87,2
Plajda engelli bireylere yönelik levhalar ve Braille(kabartma yazı) bilgilendirme panosu mevcut mu? (n=39)			Genel anlamda plaj ve rekreasyon alanlarını çevreleyen yollar engelli bireylerin kullanımına uygun mu? (n=39)		
Evet	10	25,6	Evet	4	10,3
Hayır	29	74,4	Hayır	35	89,7
Plajda engelli bireyler için denize girebilme düzeneği mevcut mu? (n=39)			Genel anlamda bu bölgedeki plaj diğer plajlara örnek olabilir mi? (n=39)		
Evet	1	2,6	Evet	4	10,3
Hayır	38	97,4	Hayır	35	89,7

Mavi Bayrak ödülüne sahip plajlarda, engelli bireylere yönelik olan ve bulunmasında yarar görülen ya da zorunlu olan kriterler mevcuttur. Plajların bu kriterleri ne ölçüde karşıladığını ortaya koyabilme adına “çapraz tablolar” hazırlanmıştır. Tablo 4’ de detayları görmek mümkündür.

Tablo 4. Mavi Bayraklı Plajlarda Zorunlu Ya Da Yararlı Görülen Düzenlemelerle İlgili Çapraz Tablolar

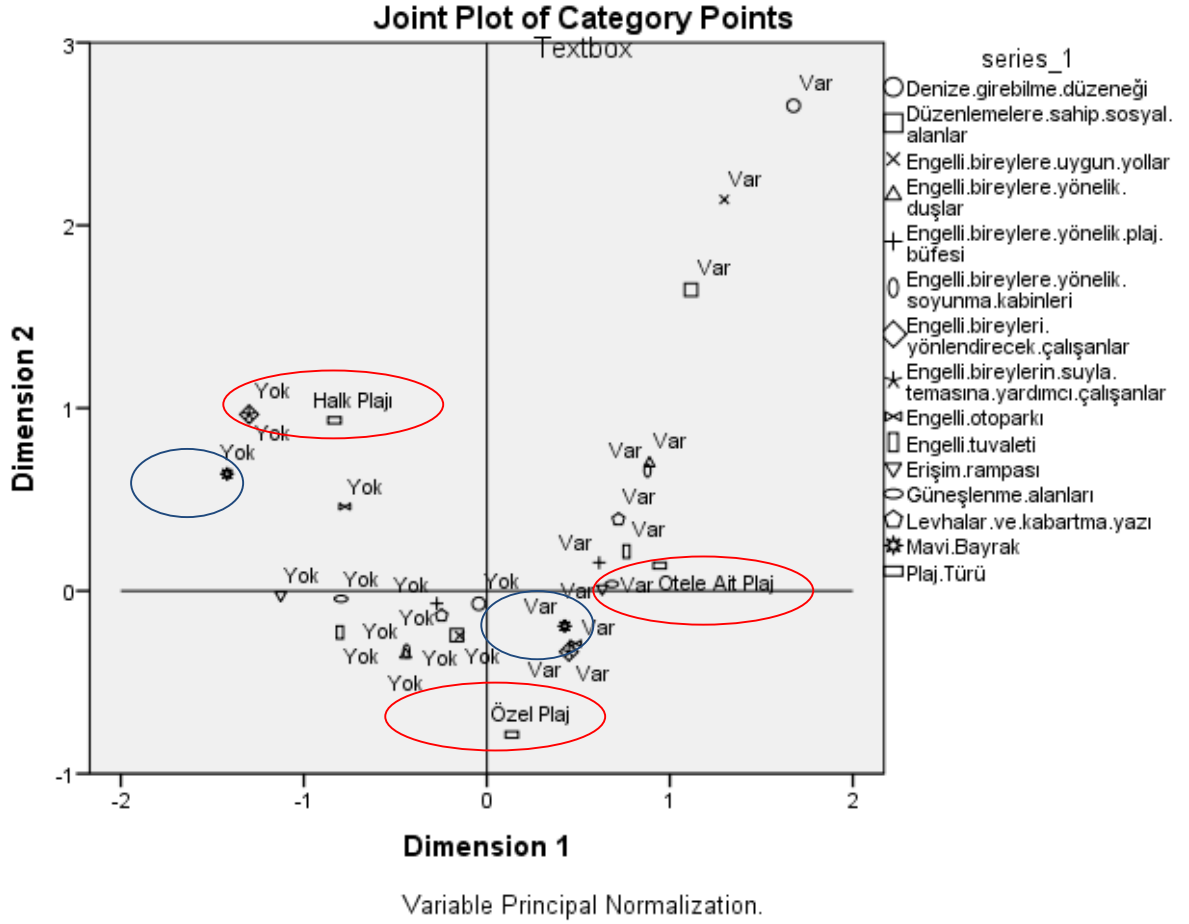
		Plajda engelli bireylere yönelik erişim rampaları var mı?		Toplam			Plajda engelli otoparkı mevcut mu?		Toplam
		Evet	Hayır				Evet	Hayır	
Mavi Bayrak	Evet	24	6	30	Mavi Bayrak	Evet	23	7	30
	Hayır	1	8	9		Hayır	1	8	9
Toplam		25	14	39	Toplam		24	15	39
		Plaj ve çevresinde engelli bireylere yönelik tuvalet var mı?		Toplam			Plajda engelli bireyler için denize girebilme düzeneği mevcut mu?		Toplam
		Evet	Hayır				Evet	Hayır	
Mavi Bayrak	Evet	19	11	30	Mavi Bayrak	Evet	1	29	30
	Hayır	1	8	9		Hayır	0	9	9
Toplam		20	19	39	Toplam		1	39	39
		Plajda engelli bireylere yönelik güneşlenme alanları mevcut mu?		Toplam			Plajda engelli bireylere yönelik levhalar ve braille(kabartma yazı) bilgilendirme panosu mevcut mu?		Toplam
		Evet	Hayır				Evet	Hayır	
Mavi Bayrak	Evet	20	10	30	Mavi Bayrak	Evet	10	20	30
	Hayır	1	8	9		Hayır	0	9	9
Toplam		21	18	39	Toplam		10	29	39

Bulgulardan hareketle Mavi Bayrak ödülüne sahip bazı plajlarda erişim rampasının (6 adet), engelli otoparkının (7 adet), engelli tuvaletinin (11 adet), engelli güneşlenme alanlarının (10 adet) ve yönlendirici bilgilendirme panolarının (20 adet) olmadığı söylenebilir.

Şekil 1’ de Kategoriler arasındaki ilişkiyi gösteren çoklu uyum analizi grafiği verilmiştir. Plaj türü (kırmızı çemberler) ve Mavi Bayrak ödülüne sahiplik durumu (mavi çemberler) değişkenlerine göre engelli bireylere yönelik plajlarda yapılan düzenlemeleri görmek mümkündür. Bu bağlamda “otellere ait plajlarda” engelli bireylere yönelik düzenlemelerin daha fazla olduğu, “halk plajlarında” ise bu tür düzenlemelerin daha sınırlı kaldığı görülmektedir.

“Özel plajlarda” engelli bireylere yönelik düzenlemelerin (engelli otoparkı, yönlendirici levhalar, engelli bireyleri yönlendirebilecek ve yardımcı olabilecek çalışanlar, erişim rampası ve güneşlenme alanları) olduğu fakat plaj çevresindeki düzenlemelerin yetersiz olduğunu da Şekil 1’de görmek mümkündür.

Şekil 1. Kategoriler Arasındaki İlişkiyi Gösteren Çoklu Uyum Analizi Grafiği

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya nüfusunun yaklaşık %15'ini oluşturan engelli bireyler turizm açısından önemli bir pazardır (Zengin ve Eryılmaz, 2010, s.55; [United Nation](#), 2014). Engelli bireylerin de her birey gibi seyahat etme, dinlenme, tatile çıkma ve diğer tüm faaliyetlerden eşit olarak yararlanmalarının en doğal hakları olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda hayatın her alanında engelli bireylere yönelik düzenlemeler yapmak gerekmektedir.

İnsan ömrünün uzaması da dikkate alındığında dünyada her yıl engelli bireylerin sayısının %8 ila %11 civarında artması beklenmektedir. Bu nedenle son yıllarda “erişilebilir turizm” ve “engelli turizmi” iki önemli kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Erişilebilir turizm “hareket, görme, duyma ve düşünsel” boyutlarda erişebilme gereksinimi olan bireylerin turizm ürünlerinden, hizmetlerinden ve çevrelerinden eşit ve saygın olarak yararlanmalarını sağlayabilmek adına atılmış büyük bir adımdır (Darcy ve diğ., 2010). Engelli turizm rakamlarına ve engelli bireylerin genellikle refakatçilerle veya aile üyeleriyle seyahat etmesi ve turizm faaliyetlerine katılması göz önüne alındığında her alanda erişilebilirliğin kaçınılmaz bir ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada ülkemiz turizmi açısından önemli değerlerden birisi olan plajlar da engelli bireylere yönelik yapılan, ödüller ve yasalar gereği yapılmasında yarar görülen ya da zorunlu olan düzenlemelerin ne ölçüde uygulandığı araştırılmıştır. Plajları değerlendirmek üzere, yasalar gereği otellere ve Mavi Bayraklı plajlara getirilen zorunluluklar, dünyadaki ve Türkiye’deki projeler dikkate alınarak “değerlendirme formu” oluşturulmuştur. Antalya ve Mersin’de bulunan 39 plajdan toplanan verilere göre engelli bireylere yönelik yapılan düzenlemelerin yetersiz olduğu bulgulanmıştır.

Mavi Bayrak ödüllü plajlarda zorunlu ve olmasında yarar görülen düzenlemelerden olan engelli bireylere yönelik erişim rampalarının, engelli otoparkının, engelli tuvaletinin, güneşlenme alanlarının ve bilgilendirme panolarının olmadığı veya yetersiz olduğu belirlenmiştir. Bu durum engelli bireylerin rahat hareket etmelerini ve aktivitelerini kısıtlamaktadır. Bu kısıtlamaları ortadan kaldırabilmek için denetimlerin sıklaştırılması, işletme sahiplerinin zorunlu veya yapılmasında yarar görülen düzenlemeleri yapması ve yerel yönetimlerin de özellikle halk plajlarında daha fazla düzenlemeye gitmesi önerilmektedir.

Diğer önemli bir sonuçta engelli bireylerin deniz ile teması için önemli bir düzenek olan “denize girme düzeneğinin” tek bir plajda olduğudur. Ayrıca ENAT (Avrupa Engelsiz Turizm Ağı), engelsiz işletme sınıflandırma formuna göre yapılan değerlendirmede ise plaj çevresini, plaj çevresinde bulunan sosyal alanlarını (kafe, park, alışveriş merkezi vb.) ve rekreasyon alanlarını çevreleyen yolların engelli bireylerin rahat hareket edebileceği şekilde düzenlenmediği görülmüştür. Yapılan çoklu uyum analizi sonucunda engelli bireylere yönelik düzenlemelerin en çok otellere ait plajlarda olduğu, halk plajlarındaki düzenlemelerin ise yetersiz olduğu bulgulanmıştır. Bunun sebebi olarak otellere getirilen bazı zorunluluklar ve otellerin engelli turizminden pay alma ya da bu payı artırma isteği olduğu söylenebilir.

Engelli bireyler için yapılacak düzenlemelerle birlikte engelli turizm pazarından daha çok pay alabilme mümkün olacaktır. Bunun için yasal zorunlulukların artırılması ve yerel yönetimlerin bu alanda çalışmalar yapması gerekmektedir. Aynı zamanda mevcut yasal zorunlulukların denetimlerinin tam olarak yapılması önemli görülmektedir. Çalışmanın bulguları dolaylı olarak denetimlerin tam anlamıyla yapılmadığını göstermektedir. Ayrıca Mavi Bayrak ödülüne benzer şekilde engelsiz şehirler, işletmeler, sosyal alanlar için bir ödül veya belge sistemi getirmek yararlı olabilir. 2013 Engelsiz İzmir Kongresinde başlatılan “Kırmızı Bayrak” uygulaması sadece İzmir’de uygulanmaktadır. Bu uygulamanın özünde; “kamuya açık faaliyet gösteren özel veya kamu kurumlarına ait açık ve kapalı mekanlar ile ulaşım araçlarının engelli bireylerin erişimine uygun hale getirilmesi” vardır (Engelsizmir, 2014). Bazı teşviklerin çıkarılması ve işletmelerin bilinçlendirilmesiyle bu uygulamanın ülkemizin her şehrinde faaliyete geçirmek yararlı olacaktır.

Konu ile ilgili daha sonra yapılacak çalışmalarda farklı bölgelerde bulunan plajların değerlendirilmesinin yapılması önerilebilir. Böylece önemli turizm bölgeleri olan Akdeniz, Ege ve

Marmara’da yapılan uygulamaları ortaya çıkarmak mümkün olacaktır. Ayrıca sadece plajlarla ilgili araştırmalarla sınırlı kalınmamalı, diğer sosyal alanlar da (park, kafe, alışveriş merkezi vb.) çalışmalara eklenmelidir. Zaman ve kaynak kısıtlı olmayan çalışmalarda, engelli bireylerinde dahil edilmesi ve onların görüşlerinin alınması çok önemli görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ariza, E., Jiménez, J. A. ve Sardá, R. (2008). A critical assessment of beach management on the Catalan coast. *Ocean ve Coastal Management*, 51(2), 141-160.
- Atak, V. (2008). Marmaris’teki otel işletmelerinin bedensel engelli turizmine bakışı, Muğla Üniversitesi, Muğla.
- Birdir, S., Ünal, Ö., Birdir, K. ve Williams, A. T. (2013). Willingness to pay as an economic instrument for coastal tourism management: Cases from Mersin, Turkey, *Tourism Management*, 36, 279-283.
- Bizjak, B., Knežević, M. ve Cvetežnik, S. (2011). Attitude change towards guests with disabilities: Reflections from tourism students, *Annals of Tourism Research*, 38(3), 842-857.
- Darcy, S., Cameron B. ve Pegg S.(2010). Accessible tourism and sustainability: a discussion and case study. *Journal of Sustainable Tourism*, 18(4), 515-537.
- Erkuş, A. (2005). Bilimsel Araştırma Sarmalı. 1.Baskı. Seçkin Yayınları. Ankara.
- James, R. J. (2000). From beaches to beach environments: linking the ecology, human-use and management of beaches in Australia, *Ocean ve Coastal Management*, 43(6), 495-514.
- Karacaoğlu, S. (2012). Bedensel engellilerin konaklama işletmelerinden beklentilerini belirlemeye yönelik bir araştırma: Eskişehir örneği, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir
- Micallef, A. ve Williams, A. T. (2002). Theoretical strategy considerations for beach management, *Ocean ve Coastal Management*, 45(4), 261-275.
- Nicolaisen, J., Blichfeldt, B. S. ve Sonnenschein, F. (2012). Medical and social models of disability: a tourism providers' perspective, *World Leisure Journal*, 54(3), 201-214.
- Ozturk, Y., Yayli, A. ve Yesiltas, M. (2008). Is the Turkish tourism industry ready for a disabled customer's market?: The views of hotel and travel agency managers. *Tourism management*, 29(2), 382-389.
- Tütüncü, Ö. ve Aydın, İ. (2013). Ulaşılabilir turizm, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 24(2), 261-263.
- Ural, A. ve Kılıç, İ. (2006). Bilimsel araştırma süreci ve spss ile veri analizi. Detay Yayıncılık. Ankara.

Yaylı, A. ve Öztürk, Y. (2006). Konaklama işletmeleri yöneticilerinin bedensel engelliler pazarına bakış açıları üzerine bir araştırma, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 17(1), 87-97.

Yıldırım, A ve Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. SeçkinYayıncılık. Ankara.

Zengin, B. ve Eryılmaz, B. (2010). Bodrum destinasyonunda engelli turizm pazarının değerlendirilmesi, *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, Yıl: 6, Sayı: 11, 51-74.

İnternet Kaynakları:

Devturkiye (2014). Erişilebilir şehir yönetmeliği. [<http://www.devturkiye.org/upload/files/Erisilebilir-Sehir-Yonetmeliği-KISASUNUM.pdf>] (Erişim 11 Ağustos 2014)

Disabled-world (2014). Non Accessible Tourism Costing Economy Billions. [<http://www.disabled-world.com/travel/tourism.php>] (Erişim 24 Eylül 2014)

Engelsizmir (2014). Engellere Karşı Kırmızı Bayrak. [<http://www.engelsizmir.org/41/KirmiziBayrak>] (Erişim 12 Ağustos 2014).

Mavi Bayrak (2014). Mavi Bayrak Turistik İşletmelere Neler Katar?. [http://www.mavibayrak.org.tr/tr/haberDetay.aspx?haber_refno=120] (Erişim 10 Ağustos)

Mevzuat (2005). Engelliler Hakkında Kanun. [<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf>] (Erişim 8 Ağustos 2014)

Ossate (2005). Accessibility Market and Stakeholder Analysis. [http://www.accessibletourism.org/resources/ossate_market_analysis_public_final.pdf] (Erişim 9 Ağustos)

Resmi Gazete (2005). Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik. [<http://www.resmi-gazete.org/regga/2005-8948-turizm-tesislerinin-belgelendirilmesine-ve-niteliklerine-iliskin-yonetmelik-20043.htm>] (Erişim 8 Ağustos 2014)

The World Bank (2012). America Solidaria: Promoting inclusion of people with disabilities. [<http://www.worldbank.org/en/news/feature/2012/06/13/america-solidaria-promoting-inclusion-people-with-disabilities-ecuador>] (Erişim 7 Ağustos 2014)

Timeanddate (2014). International Day of Persons with Disabilities. [<http://www.timeanddate.com/holidays/un/international-day-persons-disabilities>] (Erişim 10 Ağustos 2014)

Tourismforall (2014). Herkes için Turizm. [<http://tourismforall.org.tr/Sayfa-Wide/Hakk%C4%B1m%C4%B1zda/24>] (Erişim 10 Ağustos 2014)

Tourismforall (2014a). Turizm tesislerinde engelsiz işletme sınıflandırma formu.

[<http://tourismforall.org.tr/Documents/Turizm-Tesislerinde-Engelsiz-%C4%B0C5%9Fletme-S%C4%B1n%C4%B1fland%C4%B1rma-Formu-Taslak.pdf>]

(Erişim 10 Ağustos 2014)

TÜRSAB (2008). Dünya’da ve Türkiye’de Engelsiz Turizm Pazarı. TÜRSAB Ar-Ge Departmanı.

[http://www.tursab.org.tr/tr/engelsiz-turizm/dunyada-ve-turkiyede-engelsiz-turizm-pazarı_487.html] (Erişim 7 Ağustos 2014)

United Nations (2014). Factsheet on Persons with Disabilities.

[<http://www.un.org/disabilities/default.asp?id=18>] (Erişim 7 Ağustos 2014)

World Health Organization (2014). Disabilities. [<http://www.who.int/topics/disabilities/en/>] (Erişim 9

Ağustos 2014)

EK1. Plaj Değerlendirme Formu

PLAJ DEĞERLENDİRME FORMU		Mavi Bayrak: ☐ Evet ☐ Hayır
Plaj Adı:		Türü: ☐ Özel Plaj ☐ Halk Plajı
İl/İlçe/Mevki:		☐ Otele ait Plaj
Sorular	Cevaplar	Sayı/Adet
1)Plajda engelli bireylere yönelik erişim rampaları var mı?		
2)Plaj ve çevresinde engelli bireylere yönelik tuvalet var mı?		
3)Plajda engelli otoparkı mevcut mu?		
4)Plajda engelli bireyleri yönlendirecek kişi(ler)çalışan(lar) mevcut mu?		
5)Plajda engelli bireylerin deniz ile temasında yardımcı olabilecek kişi(ler)/çalışan(lar) mevcut mu?		
6)Plajda engelli bireylere yönelik levhalar ve Braille(kabartma yazı) bilgilendirme panosu mevcut mu?		
7)Plajda engelli bireyler için denize girebilme düzeneği mevcut mu?		
8)Plajda engelli bireylere yönelik güneşlenme alanları mevcut mu?		
9)Plajda engelli bireylerin kullanabileceği duş(lar) mevcut mu?		
10)Plajda engelli bireylerin kullanabileceği soyunma kabin(ler)i mevcut mu?		
11)Plajda engelli bireylerin kullanımına yönelik plaj büfesi mevcut mu?		
12)Plaj çevresindeki sosyal alanlar(kafe, park, alışveriş merkezi vb.) engelli bireylerin rahat hareket edebileceği düzenlemelere sahip mi?		
13)Genel anlamda plaj ve rekreasyon alanlarını çevreleyen yollar engelli bireylerin kullanımına uygun mu?		
14)Genel anlamda bu bölgedeki plaj diğer plajlara örnek olabilir mi?		